

PATRIMONIUL ARHEOLOGIC DIN ROMÂNIA. LEGISLAȚIE, STAREA ACTUALĂ, TENDINȚE

”Nu moștenim lumea de la strămoși,
ci o împrumutăm de la urmași”
(Proverb Amerindian)

Lucrarea de abilitare propusă, fără a avea pretenția oferirii panaceului universal, se dorește a fi, înainte de toate, o radiografie a stării în care se află patrimoniul arheologic din România, o analiză a cauzelor (factorilor) care au generat și generează această stare, respectiv o sumă de potențiale propuneri privind măsurile primare care se cer în astfel de cazuri.

Lucrarea este structurată pe 5 capitole, după *Introducerea* de față (Cap. 1), urmând prezentarea *domeniilor principale de activitate științifică, a proiectelor și publicațiilor* (Cap. 2) de-a lungul întregii perioade a activității în domeniul cercetării, valorificării și protejării patrimoniului. Este vorba despre o prezentare sumară și recapitulativă a principalelor cercetări de teren, rapoarte, publicații, granturi și proiecte la care am participat în timpul carierei universitare.

Cel de-al treilea capitol, *Legislația privind patrimoniul arheologic din România* reprezintă transpunerea în tema al lucrării, fiind introduse în discuție instrumentele utilizate în domeniu. După prezentarea actelor normative, este rândul prezentării *actorilor* care au ca responsabilitate aplicarea și respectarea acestora: structurile judiciare și cele ale instituțiilor publice din domeniul culturii.

Capitolul care asigură datele inedite și reprezintă centrul de greutate al lucrării este următorul: *Starea actuală a patrimoniului arheologic din România*, o atenție specială fiind acordată vulnerabilităților ce duc la distrugerea siturilor arheologice. Sunt astfel prezentate câteva cazuri penale în domeniul protejării patrimoniului arheologic, precum și jurisprudență de specialitate. În fine, un subiect important este evidențiat de problema braconierilor care utilizează detectoare de metale în România.

În fine, ultimul capitol al lucrării este alocat *Tendințelor în protejarea patrimoniului arheologic din România (Capitolul 5)*, în cadrul căruia se bucură de o atenție rolul educației în conștientizarea valorii patrimoniului arheologic, precum și bunele practici în acest domeniu.

Scrierea lucrării de față a reprezentat o mare provocare, o punere în text a experienței acumulate deopotrivă de pe poziția arheologului, dar și a judiciaristului preocupat activ de soarta patrimoniului arheologic. Este vorba despre o acumulare de 27 de ani de experiență în domeniul arheologiei, 24 de ani de experiență didactică universitară și 13 ani de experiență în cadrul structurilor *law enforcement* (peste 50 de dosare penale în care am fost implicat).

Din nefericite, în ultimii 25 de ani, patrimoniul arheologic din România a fost în mod constant victima a distrugerilor, a furturilor, a traficului ilegal și, nu în ultimul rând, a ignoranței factorilor responsabili (instituții) responsabile pentru protejarea sa. Mii de artefacte sustrase din siturile arheologice (*in situ*), au ajuns să fie traficate pe *piața neagră a antichităților*, unele dintre ele având o valoare patrimonială inestimabilă. În legătură cu domeniul dificil al infraționalității din siturile arheologice, în ultimii ani au fost desfășurate operațiuni judiciare de destructurare a grupărilor criminale de către structurile judiciare, arestarea și condamnarea infractorilor și recuperarea a sute de obiecte arheologice destinate exportului ilegal sau deja scoase din țară.

Tabulae-le de bronz conținând Constituția orașului antic *Troesmis*, 11 brățări multispiralice din aur, 4 ”scuturi” din fier cu reprezentări figurative mitologice, statuete din

bronz și marmură, bijuterii antice, echipamente militare, mii de monede de tip Lysimach și Koson, zeci de mii de denari, arme, însemne de prestigiu, ofrande votive etc., iată câteva dintre cele mai recente recuperări, multe dintre ele fiind deja valorificate științific prin publicare, împreună cu datele judiciare și arheologice complete, privitoare la circumstanțele în care au devenit obiectul unor anchete judiciare.

Sistemul legislativ trebuie inspirat în principal din nevoia fundamentală de a apăra patrimoniul cultural național. Pot să apară neînțelegeri între țări în procesul solicitărilor de asistență judiciară internațională. Deși este adevărat că în cadrul sistemelor juridice ale anumitor state nu este o crimă să exporte în mod clandestin bunuri culturale românești, exportul clandestin al patrimoniului lor artistic este aproape întotdeauna o infracțiune penală. Prin urmare, asistența internațională nu poate fi refuzată, așa cum se stipulează în termenii reciprocității. Astfel, problema exportului clandestin este comună aproape tuturor sistemelor juridice, având în vedere că aproape toate statele doresc să își păstreze patrimoniul cultural. Dar unele state uită să-i protejeze pe ceilalți. Acestea nu iau în considerare paguba rezultată în urma faptelor care cauzează decontextualizarea bunurilor culturale și răul consecvent produs patrimoniului cultural universal. Acest lucru se întâmplă în pofida faptului că recenta Convenție a UNESCO privind *protecția și promovarea diversității în domeniul expresiei culturale*, adoptată la Paris la 20 octombrie 2005, prevede că activitățile, atât în ceea ce privește bunurile și serviciile culturale, atât economice, cât și culturale, prin faptul că sunt vehicule ale identității, valorilor, sentimentelor și, prin urmare, nu ar trebui tratate mai presus de toate doar ca fiind înzestrate cu valoare comercială. Convenția menționată mai sus a fost reiterată de Consiliul European la 2 mai 2006.

România este semnatară a majorității convențiilor și tratatelor internaționale privind protejarea patrimoniului arheologic, respectiv a luptei împotriva traficului ilegal de patrimoniu. Prin poziția sa geografică, da și prin remarcabilul potențial de patrimoniu cultural, prin lipsa unui sistem legislativ puternic, între 1989 și 2000, România devenit un ”exportator” de patrimoniu arheologic.

În mai multe cazuri penale, foarte mediatizate, unele dintre artefactele exportate ilegal au fost, după cum am menționat deja mai sus, recuperate prin asistență judiciară internațională. Dar aceasta sa dovedit a fi o abordare foarte dificilă, costisitoare, consumatoare de resurse, îndelungată și nu întotdeauna pozitivă. Din aceste motive, din poziția persoanei care a fost profund implicată în procedurile menționate, cred că este mult mai eficient să combatem fenomenul de la origini, prin protecția eficientă a siturilor arheologice.

Evoluția ultimilor aproape 20 de ani, trecuți de la emiterea principalelor legi privind protecția patrimoniului mobil și imobil, arată cu ironie că *veriga slabă* se dovedește a fi tocmai sectorul public, instituțiile statului. Presiunea constantă a unor grupuri de interese financiare și economice, lipsa suportului juridic din partea Ministerului Culturii, subfinanțarea, mediocritatea angajaților etc. Iată câteva dintre motivele pentru care structurile descentralizate ale Ministerului Culturii s-au dovedit a produce doar *forme fără fond*, în scopul protejării patrimoniului arheologic.

Rezolvarea problemelor legate de protecția și conservarea patrimoniului arheologic își are originea în procesul de *educație*, la care se adaugă o schimbare radicală de atitudine din partea funcționarilor publici, a specialiștilor și experților în patrimoniu. În ultimă instanță, de *schimbarea paradigmei* prin care societatea înțelege adevărata semnificație și adevăratul sens al patrimoniului cultural.